

4. Каминскій, І. В. Карпаторусская журналистика послѣ 1919 года : [в т. ч. про журн. „Живая мысль”] / І. В. Каминскій // Подкарпатская Русь за годы 1919–1936. – Ужгородъ, 1936. – С. 137-139.
5. Куцов, К. О. Періодичні видання та видавнича діяльність підкарпатських студентів в навчальних закладах Чехословацької Республіки (20-30-ті рр. ХХ ст.) : [в т. ч. про журн. „Живая мысль”] / К. О. Куцов // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Історія. – Вип. 24. – Ужгород, 2010. – С. 222-229.
6. Магочій, П. Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948) / Павло Роберт Магочій. – Ужгород : Поличка „Карпат. краю”, 1994. – 296 с.
Зі змісту : [про журн. „Живая мысль”]. – С. 109.

ЧЕРВЕНЬ: 2

ІВАН ІВАНОВИЧ КОВАЧ

100-річчя від дня народження публіциста
та громадсько-політичного діяча (1912–2002)

Активну участь у політичному житті Закарпаття 1930-х рр. брав молодий публіцист і громадський діяч Іван Ковач.

Іван Іванович Ковач народився 2 червня 1912 р. в с. Заріччя (нинішній Іршавський район Закарпатської області) в родині вчителя місцевої народної школи. В рідному селі він здобув початкову освіту, а 1922 р. поступив до Мукачівської державної реальної гімназії. У 1925 р. родина Ковачів перебралася до смт Чинадієва на Мукачівщині, в якому Іван Ковач (старший) обійняв посаду управителя народної школи.

По завершенні Мукачівської гімназії Іван Іванович виїхав до Праги (на той момент Закарпаття входило до складу Чехословацької Республіки), де поступив до найпрестижнішого вищого навчального закладу країни – Карлового університету. В перший рік навчання студент ще визначався із своєю майбутньою спеціальністю, у зв'язку із чим пробував навчатися на філософському та теологічному факультетах, однак невдовзі зробив вибір на користь юриспруденції і від 1931 р. став студентом юридичного факультету, на якому навчався до березня 1939 р.. Слід також додати, що у

1936–37 навчальному році студент І. Ковач пройшов стажування на правничому факультеті Познанського університету (Польща).

У Празі Іван Ковач долучився до громадського життя закарпатського студентства і почав брати активну участь у роботі різноманітних студентських товариств, які на той час діяли в столиці Чехословаччини. Від перших днів навчання він став членом товариства закарпатських студентів-русофілів „Возрождение”. Активістами цієї організації в свій час було багато закарпатців, які навчалися в Празі, серед них: Андрій Карабелеш, Михайло Попович, Павло Цібере, Петро Лінтур та ін. Тоді ж, у 1930 р. І. Ковач створив в Чинадієві студентсько-учнівський гурток „Родина”, який об’єднав студентів вищих навчальних закладів та гімназистів, які походили з Чинадієва та навколишніх сіл. Від 1931 р. І. Ковач постійно обирався до керівництва верховного органу закарпатського студентства „Центрального Союза Подкарпаторусских Студентов”, в якому в різний час займав посади: генерального секретаря (1931–1932), заступника голови (1934–1935), референта із закордонних справ (1935–1936), голови закордонної комісії (1936–1938 рр.), керівника прес-служби (1938–1939). Він брав діяльну участь у підготовці та проведенні II-го (Ужгород, 1933), III-го (Мукачево, 1935) та IV-го (Мукачево, 1938) з’їздів „карпаторусского студенчества”, I-го з’їзду „карпаторусской молодежи” (Ужгород, 1933) та інших масових акціях закарпатської молоді і студентства 1930-х рр. Окрім цього в названий період Іван Іванович відігравав помітну роль у діяльності загально-чехословацьких студентських об’єднань: у 1931–1932 рр. входив до правління Центрального Союзу Чехословацького Студентства („Ústřední Svaz Československého Studentstva”), а у 1937–1938 рр. – до правління товариства чехословацьких студентів-юристів „Вшегрд”. Слід також додати, що в 1934–1935 рр. І. Ковач був першим заступником голови комітету самоврядування „Карпаторусского студенческого общежития” в Празі, в якому проживала більшість студентів із Закарпаття і Пряшівщини. В цей період Іван Іванович часто публікував на сторінках крайової періодики статті та повідомлення, присвячені студентській проблематиці. Він також періодично виступав із науковими доповідями на конференціях, організованих гуртком із вивчення історії і культури Підкарпатської Русі при „Русском Народном Университете” в Празі.

У біографії Івана Ковача цього періоду є й суперечливі моменти, пов'язані із його активною діяльністю у лавах „Русской Национально-Автономной Партии” (РНАП), заснованої у 1935 р. В цій партії він протягом 1935–1938 рр. займав посаду керівника відділу молоді, а також був видавцем та редактором партійних часописів – „Наш карпаторусский голос” (1934–1935) та „Наш авангард” (1938). Як нині відомо, „Русская Национально-Автономная Партия” в другій половині 1930-х рр. вела таємну діяльність, спрямовану на вихід Закарпаття зі складу Чехословаччини та його приєднання до Угорщини, а її лідер Стефан Фенцик отримував значну фінансову підтримку від польського та угорського урядів.

Осінь 1938 р. Іван Ковач зустрів в рідному краї, де в той час відбувалася стрімка консолідація усіх автономістських сил. У вересні 1938 р. він як представник молоді був обраний до „Центральной Русской Народной Рады”, а у жовтні того ж року став особистим секретарем міністра першого автономного уряду Підкарпатської Русі С. Фенцика. В цей час І. Ковач вів активну агітаційну кампанію серед пряшівських русинів, домагаючись приєднання Пряшівщини до Підкарпатської Русі.

На початку листопада 1938 р., коли стала очевидною про-угорська діяльність С. Фенцика та очолюваної ним політичної сили, Іван Ковач порвав усі зв'язки із РНАП та виїхав в ту частину Підкарпатської Русі, яка після Віденського арбітражу залишилася в складі Чехословаччини. Близько місяця він проживав у Севлюші (Виноградіві), де редагував російськомовну газету „Тиса”. Названа газета була опозиційною до автономного уряду Підкарпатської Русі, очолюваного Августином Волошиним, і тому невдовзі її видання було заборонено. Сам І. Ковач аби уникнути арешту виїхав до Пряшева, де перебував до остаточного розпаду Чехословаччини.

У середині 1939 р. Іван Іванович повернувся до рідного краю, який на той час вже належав до Угорщини. Аби завершити освіту, він того ж року поступив на юридичний факультет університету в Пейчі, який закінчив у 1941 р. із ступенем доктора права (JUDr). У вересні 1940 р. за ініціативою І. Ковача в Ужгороді був заснований „Центральний Союз Подкарпатских Русских Универзительских Студентов”, а він сам був обраний головою цієї організації. По завершенні навчання його примусово направили до робітничого

табору в Угорщині, а через деякий час – мобілізували до угорського війська і відправили на східний фронт. У середині 1944 р. І. Ковач при першій нагоді перейшов на бік Радянської армії і від осені 1944 майже до самого завершення війни служив перекладачем у штабі 2 Українського фронту, брав участь у боях за визволення Угорщини, Словаччини, Австрії.

Навесні 1945 р. тимчасовий уряд звільненої Угорщини направив І. Ковача до міжнародної місії Червоного Хреста в Празі в якості уповноваженого угорського Червоного Хреста. Після війни він залишився в Празі, де доклав значних зусиль до відновлення діяльності товариства „Возрождение” (1945), створення журналу „Костёр” (1946) та газети „Карпатская звезда” (1945). Однак у 1949 р. після приходу до влади в Чехословаччині комуністів Іван Ковач був заарештований чехословацькими спецслужбами та доставлений до СРСР, де його засудили до 10 років позбавлення волі (за членство в РНАП та зв'язки із С. Фенциком в міжвоєнний період). Наступні сім років свого життя Іван Іванович провів у сумнозвісних радянських таборах системи ГУЛАГ, звідки був звільнений 10 вересня 1956 р. Після звільнення він повернувся до Чехословаччини, де був повторно заарештований і ще близько півроку відсидів у празькій в'язниці. Остаточно звільнившись, І. Ковач переїхав до Пряшева, де протягом кількох років працював викладачем на філософському факультеті університету ім. П. Й. Шафарика. Пізніше він переїхав до Кошиць, а наприкінці життя – до Праги, де й помер 2 листопада 2002 р. на 91 році життя.

Найцікавіші події свого насиченого життя Іван Іванович Ковач виклав у мемуарах „О днях былых”, рукопис яких нині зберігається в Москві у Всеросійській Мемуарній Бібліотеці, створеній свого часу Олександром Солженіциним.

КОСТЯНТИН КУЦОВ

Джерельні приписи:

1. Ковач, И. И. С песней в бой, с улыбкой в тюрьму / И. И. Ковач // Наш путь. – 1935. – № 64. – С. 2.
2. Ковач, И. И. Карпаторусское студенчество и его организации / И. И. Ковач // Календарь на 1938 год : издание Русской национально-автономной партии. – Ужгород : Виктория, 1937. – С. 77-82.
3. Ковач, И. И. Куда девалось имущество бывших студенческих организаций / И. И. Ковач // Русс. слово. – 1941. – № 18. – С. 2.

4. Поп, И. Ковач Иван Иванович / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси / Иван Поп ; Карпато-русс. Этнолог. Исследователь. Центр США. – Ужгород : Изд-во В. Падяка, 2001. – С. 208-209.
5. Поп, И. Ковач Иван Иванович / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси / Иван Поп ; Карпато-русс. Этнолог. Исследователь. Центр США. – Ужгород, 2006 : ПП „Повч Р. М.”. – С. 209.
6. Švorc, P. Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919–1939) : [в т. ч. стисла біоґр. І. Ковача] / Peter Švorc. – Prešov : Universum, 2003. – S. 362.

ЧЕРВЕНЬ: 3

ЮЛІЙ АНДРІЙОВИЧ КОНДОР

**85-річчя від дня народження художника-аматора,
популяризатора закарпатського
образотворчого мистецтва (нар. 1927)**

Талановитий закарпатський живописець-аматор, тонкий знавець і дослідник історії закарпатського образотворчого мистецтва Юлій Андрійович Кондор народився 3 червня 1927 р. в с. Радванка біля Ужгорода в родині лісника. У 1938 р. став учнем руської реальної гімназії в Ужгороді. Тут звела його доля з Й. Бокшаєм, який особливу увагу приділяв питанням оволодіння технікою рисунка. Після закінчення середньої школи з першим призовом із Закарпаття потрапив у лави Радянської армії, став курсантом-танкістом і служив у м. Бердичеві (1947–1951). Демобілізувавшись, стає інструктором обласного комітету комсомолу. Працює заступником начальника Ужгородського слідчого ізолятора з виховної роботи (1961–1978).

Не маючи можливості безпосередньо спілкуватися з місцевими художниками, особливу увагу приділяв „заочному” вивченню основних методів роботи тих майстрів пензля, які посіли заслужене місце у світовому образотворчому мистецтві. Він зрозумів, що може точно копіювати їхні полотна, чим безпосередньо й зайнявся. Потім почав створювати й власні картини.

Першого серпня 1978 р. був прийнятий на роботу в колектив Спілки художників України. Виконуючи секретарські службові функції, наполегливо вчиться малювати, прагнув стати людиною,